

*Etnográfus, a Koszta József Múzeum munkatársa,
az SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének adjunktusa*

Dr. Mód László

A szentesi görögkeleti közösség tagolódása és belső kapcsolatrendszere

A tanulmány a görögkeleti egyházi anyakönyvek segítségével próbálja „láthatóvá tenni” a szentesi ortodox népesség tagolódását és bemutatni az egyes csoportok közötti társadalmi kapcsolatok jellegét. A homogénnel tűnő közösség etnikai és kulturális szempontból is sokszínű volt, tagjaik speciális foglalkozásokat űztek és sajátos módon integrálódtak a mezőváros társadalmába.

Szentes népességének a jelentős részét a 19. század közepén a reformátusok és a katolikusok alkották, akik mellett jóval kisebb számban más felekezetek, vallások követői, evangélikusok, izraeliták és görögkeletiek is képviseltették magukat.¹ Jellemző volt rájuk a zártság, az adott közösségen belül ugyanakkor intenzív kapcsolathálókat igyekeztek kialakítani. A vallási kisközösségek tagjai nem egyszer sajátos szerepköröket töltöttek be a mezővárosi társadalomban és specializálódhattak egy-egy foglalkozási ág gyakorlására. Tanulmányunk célja a görögkeleti egyházi anyakönyvek² segítségével feltárni a szentesi ortodox népesség etnikai tagolódását, s az egymástól különböző csoportok közötti kapcsolatok típusait, rendszerét.³ Az azonos vallás bizonyos szempontból összekötötte őket, kulturálisan ugyanakkor jelentős eltérések mutatkozhattak, amelyeket csak fokozott az a körülmény, hogy más-más foglalkozást űztek. Célkitűzéseink megvalósításához elsődlegesen az egyházi anyakönyvekben

¹ Az 1850. évi népszámlálás szerint a város lakosságának létszáma 22 136 fő (11 056 férfi, 11 080 nő) volt, ami vallási szempontból a következőképpen oszlott meg: 13 831 református, 7075 római katolikus, 501 izraelita, 380 evangélikus, 349 görögkeleti. www.szentesinfo.hu/cd/helyismeret/varostortenet/index.htm

² Hasznosítási lehetőségeikről lásd: Gyetvai Péter 1990. 45–52.; Örsi Julianna 1998. 169–189.

³ A 19. század végétől újabb réteggel bővült a közösség, nevezetesen az árutermelő zöldségtermesztésre szakosodott bolgár kertészekkel, akik az 1890-es években tűnnek fel a forrásokban. Akik igénybe vették az egyházi szolgáltatásokat, azok szegvári és nem szentesi lakosok voltak, ezért nem foglalkozunk velük tanulmányunkban.

rögzített adatokat igyekeztük elemezni, azaz a házasságkötésekben résztvevő házasulandó felek etnikai/foglalkozási hátterét meghatározni, ezáltal házassági stratégiákat felvázolni. Az affiniális, azaz a házasság útján létesülő rokonsági hálózatok rekonstruálása mellett hangsúlyos volt az újszülöttek megkeresztelésén révén létesített műrokonsági kapcsolatok vizsgálata is.

A szentesi görögkeleti egyházi anyakönyvek

Eredeti példányaik 1833-tól maradtak fenn a Szentesi Levéltár állományában⁴, a familysearch.org honlapon ezzel szemben a dokumentumokról készített mikrofilmek digitalizált másolatai 1797-től egy megközelítőleg három évtizednyi hiánytól eltekintve 1895-ig, a polgári anyakönyvezés bevezetéséig állnak a kutatók rendelkezésére. A görögkeleti hívek lelki gondozását ellátó papok különböző nyelveken (görög, magyar, ószláv, román) rögzítették az adatokat sok esetben annak megfelelően, hogy milyen etnikai hovatartozással rendelkeztek. A magyar az 1840-es évek közepén jelenik meg, majd felváltva használatos a románnal 1891-ig, ezután 1895-ig az előbbi vált kizárólagossá. Ennek oka, hogy a szentesi görögkeleti hívek között nagy számban fordultak elő román származású helyi lakosok, míg az elmagyarosodott görög kereskedők ivadékai jelentős kisebbséget alkottak. Az interneten tanulmányozható mikrofilmek sajátossága, hogy az eredeti példányokhoz bizonyos időszakokban, a 18. század végén és a 19. század első évtizedeiben külön papíron ceruzával rögzített fordításokat mellékeltek. Minden bizonnyal abból a megfontolásból történhetett mindez, mivel az egyházi szláv nyelvet az anyakönyvek használói a 20. században már nem ismerték.

A görög kereskedők⁵

A Szentesen letelepedett famíliák az Észak-Görögországban fekvő Kozániból származtak, amely a 16–17. században jelentős kereskedelmi központnak számított.⁶ A településről már 1662-ben több család érkezett Magyarországra, ahonnan a szüntelen háborúskodás és az egyre nehezedő adóterhek miatt kényszerültek távozni. A kedvező értékesítési lehetőségek vonzották elsősorban őket, mivel a Habsburg Birodalomban a török áruféleségeket 3–5%-os vám mellett hozhatták be, így nagy haszonnal folytathatták mesterségüket. Arra vonatkozóan nincs pontos adatunk, hogy mikor jelentek meg Szentesen, a Csongrád vármegyében élő kereskedőket számba vevő összeírás azonban 1754-ben már 19

⁴ Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltár Szentesi Levéltára (a továbbiakban: MNL CsML SzL) V. 434. d. Görögkeleti egyházközségek anyakönyveinek másodpéldányai (1833–1891)

⁵ A görög gyűjtőnév azokat a balkáni kereskedőket jelölte, akik a Habsburg és az Oszmán Birodalom között közvetítő kereskedelmet folytattak. Valamennyien ortodox vallásúak voltak, s a Balkán szinte mindegyik etnikuma képviseltette magát köztük. Papp Izabella 2004. 10.

⁶ A település történetéről lásd részletesen: Papp Izabella 1999. 312–319.

görög kalmárt tüntetett fel. 1774-ben Mária Terézia a törökországi kapcsolatok megszüntetését és hűségeskü letételét követelte meg a Magyarországon és az Örökös Tartományokban letelepedni kívánó idegen kereskedőktől.⁷ Ennek köszönhetően Szentesen Haris János, Hadzsy Konstantin és Kállay György tette le az esküt, azaz nyilvánosan kijelentették, hogy az uralkodó hű alattvalói lesznek. Hamar beilleszkedtek a város gazdasági életébe, s jelentős részt vállaltak a kereskedelemben, megfelelő mozgatható tőke birtokában pedig hitelügyleteket is lebonyolítottak. A görög családok a Károlyiaknak évi 138 forintot fizettek a bolti árusításért. Az üzletek nagy választékkal rendelkeztek, a különböző fűszerek (bors, sáfrány, gyömbér stb.) mellett szerszámokat, ruhaféléket is kínáltak a vásárló közönségnek. Nemcsak kocsmákat béreltek, hanem a halászati jogot is árendálták. Jelentékeny szerepet vállaltak ugyanakkor a marhakereskedelemben is. Jószágaik számára hatalmas legelőket béreltek, de volt, hogy a helybeli gazdák állatait vásárolták meg, amelyeket némi haszonnal adták tovább. A görög családok a sókereskedelemben is részt vettek. 1831 nyarán a Hadzsyak a város alatt horgonyzó hajóról 59 mázsa sót vásároltak.

A szentesi görög kolóniából az évtizedek folyamán jó néhány olyan személyiség került ki, akik a helyi közéletben fontos szerepet töltöttek be. Közéjük tartozott Hadzsy György, aki számos tisztséget viselt: 1835-től városi tanácsnökként, jegyzőként, főkapitányként, majd ügyészként

A szentesi görögkeleti templom (Mód László felvétele)

tevékenykedett. 1848-ban a szentesi nemzetőrség egyik kapitánya volt. Elsőszülött fia, János 1851-ben született, aki az orvosi egyetemet Pesten végezte el, majd a munkássága Bácskatopolyán teljesedett ki. 1895-től az ujverbászi kerület országgyűlési képviselőjeként a közegészségügyi ellátás, nevezetesen a községi és körorvosi szolgálat államosításának egyik fő

⁷ Papp Izabella 2004. 20.

szorgalmazója volt. Bácskatopolyán több társadalmi egyesület, kör tagjává, elnökévé, díszelnökévé választotta.⁸

A szentesi görög családok a város épített örökségén is nyomott hagytak. A tevékenységükhöz köthető épületek közül napjainkban már csak az ortodox templom áll,

amelyet az egyházközségük megalapítását

követően 1786.

december 8-án

Avakumovics Pál aradkerületi püspök szentelt fel.⁹ A

Kossuth térre és a Kossuth utcára néző

Haris-házat a névadó család építette a 19.

század végén,

állapota azonban az 1960-as éve végére

annyira leromlott, hogy lebontották és

helyére emelték az ún. Fehér Házat. Az emlékirat, amelyet a

Szentesi Lap szó szerint közölt, a

família

Magyarországra

költözésének körülményeit is megörökítette: „...szüleink tradíciója szerint ezen telket még a hajdani nagy Görögországhoz tartozott, de a török-görög nagy háború alkalmával a törökök által elfoglalt macedóniai tartománynak Kozán nevezetű városából ama háború alkalmával

A Gibba család sírhelye a szentesi görögkeleti temetőben (Mód László felvétele, 2020.)

⁸ Mód László 2001. 4.

⁹ Az egyházközség megalakításának körülményeiről, történetéről és a templomról lásd: Labádi Lajos 2014.; Nagy Márta 1988. 25–37.

*kiköltözött és a Tisza folyó mellett letelepedett, földműveléssel és kereskedéssel is foglalkozott, valóságos görög származású és vallású egyik ős elődünk készfizetés mellett szerezvén...*¹⁰

A román származású pásztorok

Az erdélyi transzhumánsz állattartás rendszere döntően a Déli-Kárpátok és a Havasalföld közötti vándorláson alapult, habár a román juhászok jószágait időnként a magyar Alföldre is lehajtották.¹¹ A 18. század közepétől rendelkezünk adatokkal arra vonatkozóan, hogy erdélyi származású pásztorok a Tiszántúlon béreltek téli legelőt. Debrecen határában a *purzsások* főleg a Hortobágyi ohati részére jártak, ahol októberben foglalták el a számukra kijelölt járásokat.¹² A transzhumáló pásztorok a Nagykunságban is feltűntek, ahol nyár végén, ősz elején keresték fel a települések előjáróságait, hogy engedélyt kérjenek a legeltetésre. Megfordultak a Tiszántúl déli részén, Békés, Csongrád, Csanád és Arad vármegyék területén illetve a Bánságban is.¹³ Hódmezővásárhelyen több helyi gazda román és szerb pásztorokat alkalmazott, akik kevesebb bérért dolgoztak, mint a magyarok. Közülük többen le is telepedtek a városban, a közösségtől pedig új, rendszerint magyar nevet kaptak.¹⁴ Kiskunhalason a 18. században bukkannak fel a román származású pásztorok, ennek ékes bizonyítéka az Ancsa és az Árgilián családnév. Az állattartáshoz értő specialisták alkalmazását erős gazdasági érdekek indokolták, akik az adott település helyi társadalmában egymás között házasodó, sajátos csoportkultúrát képviseltek.¹⁵

¹⁰ Szentesi Lap 1892. május 24. 2.

¹¹ Az állattartásnak azt a módját, amikor a szilárdan megtelepedett népesség jószágait magashegyi és síkvidéki legelők évszakosan váltogatott kihasználásával, egész éven keresztül külterjesen tartja, szaktudományunk a transzhumánsz kifejezéssel illeti. A Mediterráneumban terjedt el leginkább, de ismeretes az Alpok és a Kárpátok északi előterében, illetve a Déli-Kárpátokban is. A téli és a nyári legelők közötti távolság, a migrációs útvonal hossza gyakran több száz kilométer lehetett. Földes László 1982. 372.; Paládi-Kovács Attila 1993. 72.

¹² Béres András 1974. 180.

¹³ Paládi-Kovács Attila 1993. 257.

¹⁴ Tárkány Szücs Ernő 1961. 441.

¹⁵ Paládi-Kovács Attila 1993. 305–306.

A Szentesen tevékenykedő specialisták számbeli összetételéről, az állattartásban betöltött szerepükről hordoz alapvető információt az az összeírás, amelyet a helyi előljáráóság készített a 19. század közepén.¹⁶ A kérdőpontokra adott feleletek a pásztorok összetételéről, származásáról, a szolgálati időről, az állattartókról, valamint az örözt jóságfajtákról közölnek alapvető információkat. A 19. század közepén Szentesen száz specialistát vettek számba, akik a saját maguk illetve az alkalmazóik által tartott jóságokat gondozták. Mivel a forrásból más Csongrád vármegyei település pásztortársadalmáról is képet kaphatunk, ezért lehetőség nyílik az összehasonlításra is a foglalkozási csoport származására vonatkozóan.¹⁷ Sehol máshol nem találkozhatunk a román eredetű specialisták olyan nagy számával, mint Szentesen, ahol közel egy harmadát alkották a pásztorságnak. Két kivételtől eltekintve mindannyian juhászként tevékenykedtek, akik főként a helyi lakosok (Sarki Molnár Sándor, Sarkadi Nagy Sándor, Sarkadi Nagy Mihály, Imre Jánosné stb.) állatait

Az Árgyelán család sírköve a szentesi görögkeleti temetőben (Mód László felvétele, 2020.)

¹⁶ MNL CsML SzL IV. B. 151. j. 4. A Csongrádi Cs. Kir. Megyehatóság iratai. 2837/1854.

¹⁷ A pásztorság a jobbágytársadalom legmozgékonyabb, helyét állandóan változtató elemei közé tartozott, amely a 18. század nagy belső népességmozgásában számarányát meghaladó mértékben vett részt. A rendelkezésre álló források alapján elmondható, hogy a 18. században a pásztormigráció észak–déli és kelet–nyugati irányú volt. Paládi-Kovács Attila 1993. 305–307., 284.; Mód László 2009. 44–67.; 2010. 85–90.

őrizték. Árgyelán Tódor és Burkus István a Hékédi Csürhész Gazdaság illetve Jurenák Eduárd¹⁸ alkalmazásában álltak, és a sertések gondozását végezték. Öt személy (Pl: Oltyán János, Kelenczés György, Maruzsán Pál stb.) saját jószágállománnyal rendelkezett. Mivel az egyházi anyakönyvek a foglalkozást is gyakran feltüntették, így pontosan be tudjuk azonosítani azokat a családokat, akik a 19. század közepén pásztorként keresték a kenyerüket. A teljesség igénye nélkül érdemes közülük néhányat felsorolni: Jovan, Árgyelán, Basa, Kürti, Kifor, Burkus, Otlakán, Kurtyán, Mák, Misán, Kelenczés, Kira, Rosu, Simon, Barota, Marozsán (Maruzsán), Bugya, Szimion. Az összeírásban az Árgyelán, a Kelenczés illetve a Maruzsán családnevek fordulnak elő a leggyakrabban, a további kutatások tisztázhatják majd, hogy egy famíliához tartoztak-e vagy esetükben csak névazonossággal számolhatunk.

Otlókán Todor és Kürti Anna síremléke a szentesi görögkeleti temetőben (Mód László felvétele, 2020.)

Megtelepedésük pontos körülményeiről és idejéről forrásaink nem szolgáltatnak információt, az egyházi anyakönyvek bejegyzéseiből azonban annyi leszűrhető, hogy a 18. század végén már jelen voltak a helyi társadalomban. 1797-ben Moldován János Kira János lányával házasodott össze, 1798. november 16-án Árgyelán Jánosnak Miklós nevű fia született.

A szentesi görögkeleti temetőben napjainkban is álló síremlékek tanúskodnak a román eredetű családok jelenlétéről. A 19. század közepéről jónéhány vöröses színárnyalatú, mészkőből faragott sírjel maradt fenn, amelyeken magyar nyelvű feliratok olvashatóak. Az egyik ezek közül Otlókán Todor és Kürti Anna végső nyughelyét jelöli. A görögkeleti egyház

¹⁸ A Jurenák család tagjai a város legmódosabb polgárai közé tartoztak. Az 1836-os örökváltsági szerződés után Jurenák Józsefet (1773–1854) előbb városi árvagámmá, majd tanácsnökká választották, ezért 1837-ben lemondott a mézvárszékek bérléséről. Az 1840-es években a Zöldkoszorú Nagyvendéglőt Jurenák Eduárd (1813–1884) bérelte. Rövid ideig városi tanácsnok, majd polgármester is volt; községi választmányi tagként illetve megyei és városi képviselőként is tevékenykedett.

anyakönyveiből egyértelműen kiderül, hogy az 1854. október 2-án elhunyt férfi juhászként tevékenykedett. A család vagyonos lehetett, mivel megengedhette magának azt, hogy a gazdag, görög származású szentesi famíliákhoz hasonló síremléket készíttessen.¹⁹

A rokonsági kapcsolatok típusai

Amint tanulmányunk bevezetőjében említettük, az egyházi anyakönyvek bejegyzései kiváló lehetőséget biztosítanak számunkra ahhoz, hogy az ortodox népességen belül érvényesülő párvalasztási gyakorlatot, azaz házassági stratégiákat elemezhessük. Mindkét csoport esetében feltűnő az endogámiára való törekvés, azaz az egymás között történő házasság. Úgy tűnik, hogy az azonos vallás nem jelentett számukra olyan kapcsolódási lehetőséget, mely áthidalta volna az etnikai és a kulturális különbségeket. A görög kereskedők leszármazottai ha tehették, akkor egymás között házasodtak, jóllehet ezt a gyakorlatot nagy mértékben nehezítette az a körülmény, hogy kevesen voltak. Nem tudták maradéktalanul alkalmazni ezt a stratégiát, mivel fennállt volna a rokonházasság veszélye. Az 1840-es években az alábbi házastársak tűnnek fel a keresztszülők között az anyakönyvekben, akik már korábban frigyre léptek: Haris Teodor/Tódor – Hadzsy Mária, Haris Konstantin – Gibba Julianna, Gibba György – Gyuritza Katalin. Akik nem találtak maguknak feleséget saját lakóhelyükön, azok arra kényszerültek, hogy más településről származó, esetenként más etnikai háttérrel rendelkező párt válasszanak maguknak. Hadzsy György hitvese, Jovanovics Mária Jászberényben született, s minden bizonnyal szerb származású volt. Gyuritza Mihály Gabovits Ekatarinát vette nőül, akinek a családi háttéréről nem rendelkezünk semmiféle információval.

Forrásainkból kirajzolódik előttünk a román származású pásztorok házassági gyakorlata, melyet a vallási mellett nagyon erős foglalkozási endogámia jellemzett, jóllehet néhány alkalommal református feleségek²⁰ is feltűnnek, voltak tehát vegyes házasságok. A szentesi pásztorcsaládok egymás között történő házassága egyáltalán nem tekinthető egyedi jelenségnek, melyet csak erősített az azonos felekezethez tartozás és az azonos etnikai háttér. Három tényező játszott tehát alapvető szerepet e speciális foglalkozási csoport körében megfigyelhető gyakorlat kialakulásában, mely könnyebbé tette a házastársak, végső soron pedig a rokonságok együttélését, együttműködését. Az 1840-es években az anyakönyvek csak és kizárólag a vőlegények foglalkozását tüntették fel, a menyasszonyok vezetéknevei viszont

¹⁹ Az 1860-as évekből fennmaradt táblás síremlékek etnikai hovatartozástól függetlenül hasonló, klasszicista stílusjegyeket mutatnak. Három egységből, talapzataból, felirattáblából és keresztből tevődnek össze, tartó oszlopokat és boltíves lezáródásokat is tartalmaznak. Lásd még: Nagy Márta 1992. 87–98.

²⁰ Példaként szolgálhat erre Árgyelán János, akinek 1852-ben a kálvinista felekezethez tartozó Molnár Julianna volt a hitvese.

arra engednek következtetni, hogy juhtartással foglalkozó famíliák tagjai közül kerültek ki, akik minden bizonnyal kis gyermekkoruk óta belenevelődtek a pásztorkodás mesterségébe és értettek a tej feldolgozásához is. 1845. február 18-án a 19 éves Kurtyán Petru Árgyelán Juliannát vette nőül, október 9-én pedig Basa Joann és Simion Julianna kötött házasságot. Mindkét vőlegény juhászként kereste a kenyerét. A két csoport tagjai tehát nem házasodtak egymással, de az előfordulhatott, hogy esküvői tanúként vállaltak szerepet a rítusban. A 25 éves Bugya Joann és a 19 éves Barota Julianna 1847. január 26-án keltek egybe, tanúik Gibba György és Gyuritza Katalin voltak.

A szentesi román származású juhászok és a görög kereskedők egyaránt az egymás közötti kapcsolatokat a műrokonság különböző formáival igyekeztek megerősíteni, még szorosabbra fűzni. Timár Toma és Juhász Anna gyermekének 1846. február 17-én Kifor Miklós és Kozma lettek a keresztszülei, akik a szülőkhöz hasonlóan juhtartással foglalkoztak. Az esetek döntő többségében a műrokonság a román származású családok között valósult meg, ám alkalmanként az azonos felekezethez tartozó, más kultúrával rendelkező szentesi görög famíliák is vállaltak keresztszülőséget. A műrokonság intézményén keresztül figyelhető meg tehát „közeledés” az egyes csoportok között, s törekvés arra vonatkozóan, hogy rokoni kapcsolatokat létesítsenek egymás között. Amíg 1846-ban Kelenczés György fiának Hadzsy Zsuzsanna, addig 1847-ben Barota Péter ikreinek, Gibba György és felesége, Gyuritza Ekatarina lettek a keresztszülei. Nem tudjuk, hogy mennyire volt „kölcsonös” ez a gyakorlat, azaz működött ellenkező irányban is, mivel erre vonatkozóan az egyházi anyakönyvekben nem találtunk információkat.

Összegzés

A görögkeleti hívek a város lakosságának döntő hányadát szolgáló reformátusok és katolikusok mellett elenyésző kisebbséget alkottak, etnikai és kulturális szempontból azonban változatos képet mutattak. Az egyházközséget a 18. században bevándorolt és letelepedett görög kereskedők alapították, akik saját erejükből templomot is építettek. Az ortodox népesség számát a keleti országrészekből bevándorló, román származású pásztorok gyarapították, akik bizonyíthatóan már a 18. század végén megjelentek a településünkön, ahol minden valószínűség szerint a kedvező feltételeket találták mesterségük gyakorlásához. Az egyházi anyakönyvek bejegyzései kiváló lehetőséget biztosítanak számunkra ahhoz, hogy a 19. század közepén az ortodox népességen belül érvényesülő párválasztási gyakorlatot, azaz házassági stratégiákat elemezhessük. Mindkét csoport esetében feltűnő az endogámiára való törekvés,

azaz az egymás között történő házasodás, az azonos vallás azonban nem jelentett számukra olyan társadalmi kapcsolódási lehetőséget, mely áthidalta volna az etnikai és a kulturális különbségeket. A görög kereskedők leszármazottai ha tehették, akkor egymás között házasodtak, jóllehet ezt a gyakorlatot nagy mértékben nehezítette az a körülmény, hogy kevesen voltak. A szentesi román származású pásztorcsaládok endogám házasságkötési gyakorlata egyáltalán nem tekinthető egyedi jelenségnek, melyet csak erősített az azonos felekezethez tartozás és az azonos etnikai háttér. A műrokonság intézményén keresztül figyelhető meg „közeledés” az egyes csoportok között, s törekvés arra vonatkozóan, hogy szorosabb társadalmi kapcsolatokat létesítsenek egymással.

Summary

The aim of the article is to capture the division of the Orthodox population of Szentes with the help of church records. The community, which appeared homogeneous, was ethnically and culturally diverse. The different groups specialized on different professions. While the Greek families were merchants, the Romanians were shepherds. The members of both groups married each other, they did not choose a partner for themselves from the other.

Felhasznált irodalom:

Béres András

- 1974 Debrecen város legelőgazdálkodása a Hortobágyon a XIX. század elején. A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve I. 159–190.

Földes László

- 1982 A „vándorló Erdély”. Történeti-néprajzi vizsgálatok az Erdély-Havasalföld közötti transhumanceról. Ethnographia XCIV. 353–589.

Gyetvai Péter

- 1990 Migrációkutatás és az egyházi anyakönyvek. In: Juhász Antal (szerk.): Migráció és település a Duna-Tisza közén. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 45–52.

Labádi Lajos

- 2014 A szentesi Szent Miklós Görögkeleti Egyházközség templomának története. Szentes, Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus Magyarországi Exarchátusának Alföldi Görögkeleti Parochiája

Mód László

- 2001 Görög kereskedők Szentesen. Szentesi Élet 2001. augusztus 10. 4.
- 2010 Egy Csongrád megyei pásztorösszeírás tanulságai In: Bárdos Zsuzsa (szerk.): Az Alföld nehéz hűségében. Dolgozatok a 75 éves Szabó Ferenc tiszteletére. Orosháza, Szántó Kovács János Múzeum, 85–90.

Nagy Márta

- 1988 Görögök a Tiszántúlon. Tiszántúli görög kereskedők emlékei. Szentes, Koszta József Múzeum – Kecskemét város tanácsa – Kecskeméti Szentháromság Magyar Orthodox Egyházközség
- 1992 Jászkunsági görög sírkőformák. Zounuk. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 7. 87–98.

Örsi Julianna

1998 Emberszötte háló. Túrkeve, Finta Múzeum – Túrkevei Kulturális Egyesület

Paládi-Kovács Attila

1993 A magyar állattartó kultúra korszakai. Kapcsolatok, változások és történeti rétegek a 19. század elejéig. Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézet

Papp Izabella

1999 Egy város a jászkunsági görögök származási helyén – Kozani. Zounuk. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 14. 295–323.

2004 Görög kereskedők a Jászkunságban. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Közleményei 6. Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár

Tárkány Szücs Ernő

1961 Vásárhelyi testamentumok. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó